

Lewandowska, Ewa / Wójcik, Zbigniew

Sesja naukowa poświęcona Stanisławowi Leszczyńskiemu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/1, 246-251

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zająć (dwa lata) z historii kultury. Istnieje ponadto tendencja zwłaszcza na niektórych kierunkach (fizyka) wykładania elementów rozwoju poszczególnych pojęć i teorii naukowych.

Referaty w drugim dniu obrad miały charakter bardziej specjalny. Tak np. dr Janko rozważał trzy modele zainteresowań badaczy historią nauk botanicznych: 1 — zainteresowanie historią dla potrzeb weryfikacji prawidłowo wyciąganych wniosków z analizy materiału badawczego, 2 — zainteresowanie historią, będące następstwem ogólnych przemian społeczno-ekonomicznych (np. właściwe planowanie rozwoju nauki), 3 — zainteresowania historyczne jako integralna część procesu badawczego (botanika, zoologia, geologia). Natomiast mgr W. Grębecka wskazała na znaczenie historii w procesie teoretycznej biologii ewolucjonizmu i w ogóle nauczania.

Treść referatów spotkała się z wielkim zainteresowaniem, co potwierdziła dyskusja. Poruszono w niej szereg spraw ogólnych, jak np. zbieżność profilu nauczania elementów historii nauki i techniki w obydwu krajach po 1918 r. (J. Dybiec, Z. Wójcik), co znajduje swój wyraz nawet w podobnym sposobie wykładania ewolucjonizmu (J. Janko); tendencje nauczania historii biologii: 1 — inwentaryzacyjna, 2 — badania teorii naukowych, 3 — metodologiczne analizy rozwoju danej dyscypliny (A. Bednarczyk); problem nauczania historii nauki i techniki a muzea (Z. Wójcik); historia wychowania a historia nauki i techniki (S. Mauersberg); problem historii nauk społecznych PRL i CSRS (I. Stasiewicz-Jasiukowa, L. Nový); sprawa historii nauki i techniki w programach szkół reformowanych (L. Nový, C. Majorek).

Uczestnicy spotkania uznali, że istnieje wystarczająca orientacja w zakresie materiałów źródłowych, która pozwala przystąpić do prac nad studium pt. *Problemy nauczania historii nauki i techniki*. Składać się ono będzie z dwóch części. W pierwszej — pn. *Rozwój i stan współczesny nauczania historii nauki i techniki* — znajdują się opracowania J. Foly, I. Stasiewicz-Jasiukowej, J. Róziewicza (omówione wyżej) oraz C. Majorka (o elementach historii nauki i techniki w szkołach średnich PRL). W drugiej części pt. *Z metodologii problemów w nauczaniu historii nauki i techniki* — znajdują się opracowania J. Janki i L. Novy'ego (ogólne problemy historii w procesie twórczym), J. Janki (badania historyczne jako integralna część procesu badawczego nauk biologicznych), W. Grębeckiej (historia w nauczaniu ewolucjonizmu), Z. Wójcika (problemy historii w nauczaniu nauk o Ziemi), Z. Strugałskiego (elementy historii w nauczaniu fizyki), E. Prohazkovej (elementy historii fizyki w nauczaniu w szkołach pedagogicznych i średnich CSRS), T. Nowaka (nauczanie elementów historii techniki). Zdecydowano, że prace nad poszczególnymi artykułami zostaną zakończone w końcu 1978 r., a następnie — na spotkaniu zespołu autorskiego w Czechosłowacji w 1979 r. — przyjęta zostanie ostateczna wersja planowanego dzieła, którego naukowymi redaktorami są Luboš Nový i Irena Stasiewicz-Jasiukowa.

Zbigniew Wójcik

KOMITET HISTORII NAUKI I TECHNIKI

SESJA NAUKOWA POŚWIĘCONA STANISŁAWOWI LESZCZYŃSKIEGO

Staraniem Leszczyńskiego Towarzystwa Kulturalnego oraz Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN zorganizowano w Lesznie w dniach 30 września — 2 października 1977 r. międzynarodową sesję naukową pn. *Stanisław Leszczyński jako mecenas nauk*.

Sesję otworzył prezydent miasta Leszna — Edmund Jankowski, który powitał zebranych: I sekretarza KW PZPR — Stanisława Kuleszę, wojewodę leszczyńskiego — Eugeniusza Pacię, referentów z kraju i zagranicy oraz licznie zebranych

nych gości. Mówca podkreślił, że władze miasta i województwa przywiązują wielką wagę do upowszechniania postępowych tradycji regionu. Znalazło to wyraz m.in. w organizacji międzynarodowych sympozjów naukowych — poświęconych J. A. Komeńskiemu (1970 r.) i J. Jonstonowi (1975 r.) oraz w sesji dla uczczenia 300-nej rocznicy urodzin Stanisława Leszczyńskiego.

W imieniu zagranicznych uczestników sesji wystąpił prof. Zygmunt Markiewicz z Francji, dziękując władzom miasta oraz Komitetowi Historii Nauki i Techniki za umożliwienie wymiany poglądów na temat aktualnego stanu wiedzy o działalności króla polskiego.

Część wstępną w pierwszym dniu spotkania zakończył referat dra Aleksandra Piwonია pt. *Leszno za czasów Leszczyńskich*. Referent dokonał w nim przeglądu dziejów miasta w latach 1416—1730. Podkreślił szczególną troskę Leszczyńskich o rozwój oświaty oraz znaczenie ich mecenatu artystycznego. Leszczyńscy stworzyli warunki do owocnej działalności innowierców. Umożliwili rozwój szkolnictwa. Dzięki Leszczyńskim mogli działać m.in. J. A. Komeński, J. Jonston, A. Węgierski, A. Memorata. Referent dodał ponadto, że właśnie Leszczyńscy w 1630 r. — jako pierwsi w Polsce — wprowadzili obowiązek dostarczania do biblioteki jednego egzemplarza książek drukowanych w Lesznie. Miało to ważne znaczenie dla zabezpieczenia dorobku pisarskiego regionu.

W pierwszym dniu sesji, któremu przewodniczył prof. Zygmunt Markiewicz, przedstawiono następujące referaty: prof. Markiewicz — *Król Polski i książę Lotaryngii*; prof. Stanisław Szpilczyński — *Stanisław Leszczyński — prorektor nauk lekarskich*; dr Jan Ostrowski — *Mecent artystyczny Leszczyńskich*; doc. Lajos Hopp (Węgry) — *Légation hongroise dans le cour de Leszczyński à Rydzyna (1705)*; prof. Jerzy Topolski — *Ideologia polityczna i działalność Stanisława Leszczyńskiego*.

W referatach prof. Markiewicza, prof. Szpilczyńskiego i dra Ostrowskiego uwypuklono wielostronną działalność Leszczyńskiego na terenie Lotaryngii — jako mecenasa nauki, sztuki i architektury. Zwrócono więc z jednej strony uwagę na opiekę nad służbą zdrowia (m.in. stosowanie szczepień ochronnych, odnowę szkolnictwa medycznego itp.), z drugiej strony zastosowanie wzorów drewnianej architektury polskiej i elementów baroku środkowoeuropejskiego we Francji; ponadto przypomniano kontakty z głośnymi filozofami Voltaire, Rousseau, Montesquieu), a także na niektóre cechy osobiste.

Referaty prof. Topolskiego i doc. Hoppa poświęcone były głównie politycznym problemom działalności Leszczyńskich. Pierwszy z referentów odrzucił oceny działalności S. Leszczyńskiego dokonane przez dawnych historiografów (m.in. S. Askenazego i W. Konopczyńskiego). Zwrócił uwagę na motywy działania króla, a przede wszystkim szeroki (nawet w porównaniu z Janem Sobieskim) program działalności, wyrażający się w postulowaniu czynnej niezależności narodowej związanej z próbami reform. Prof. Topolski wykazał ponadto, że podczas pobytu w Lotaryngii Leszczyński nie stracił kontaktu z krajem i miał poważny wpływ na powstanie polskiej elity twórczej połowy XVIII w.

Referat doc. Hoppa poświęcony był politycznym związkom węgiersko-polskim w XVII i na początku XVIII w., a przede wszystkim węgierskim próbom pozyskania Polski i Szwecji do walki z Habsburgami.

Ponadto z komunikatami wystąpili mgr Alojzy Konior i mgr Zdzisław Świątek, którzy mówili o popularyzacji działalności Stanisława Leszczyńskiego we współczesnym szkolnictwie Leszna i Jasła.

Podczas posiedzeń drugiego dnia sympozjum — pod przewodnictwem prof. Waldemara Voiségo — przedstawiono następujące referaty: prof. Gustaf Jonasson (Szwecja) — *Stanislas Leszczyński and Charles XII* (streszczenie w języku polskim — wzbogacone własnymi refleksjami — przedstawił prof. Jerzy Gierowski); prof.

Laurent Versini (Francja) — *Du manuscrit de Nancy aux „Oeuvres du Philosophie Bienfaisant”*; *quelques remarques sur les leçons française de la „La voix libre” et du Dumacala*; prof. Kálman Benda (Węgry) — *Relation politiques entre Stanislas Leszczyński et la prince Francois II Rákóczi*; dr Stanisław Kaniński — *Historiografia francuska a druga elekcja* (zmodyfikowany tekst przedstawiła w zastępstwie nieobecnego autora prof. Zofia Libiszowska); mgr Andrzej Markiewicz (Francja) — *Fonctionnement et utilité d'une mytyle; l'image du roi Stanislas dans la presse lorraine de l'entre-deux-querres*; doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa — *Leszczyński contra Rousseau*.

W referatach tych poruszono szereg problemów o istotnym znaczeniu. Prof. Versini, na podstawie rękopisów Leszczyńskiego (w tym *Głosu wolnego*) wykazał, że król znał doskonale języki obce (m.in. łacinę prawniczą i kościelną). Jego teksty zostały jednak poważnie zniekształcone przez edytorów. Udział Leszczyńskiego w osiemnastowiecznej polemice z głośną *Rozprawą o naukach i sztukach* J. J. Rousseau omówiła doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa — zwracając przy tym uwagę, że koronowany oponent nie dostrzegł załączków przyszłej filozofii społecznej, tkwiących w tekście *Discours sur les sciences et les arts*.

Problemy z zakresu historii politycznej zanalizował prof. Jonasson mówiąc m.in. o dziejach pierwszej elekcji Leszczyńskiego w dotychczasowych ocenach historyografów szwedzkich. Natomiast dr Kaniecki analizował XVIII-wieczne publikacje francuskie poświęcone historii Polski, a w tym także dotyczące elekcji Leszczyńskiego. Wreszcie mgr Markiewicz nakreślił barwny obraz polemik politycznych we Francji w okresie międzywojennym, w którym pretekstem do wystąpień poszczególnych ugrupowań była osoba Leszczyńskiego. Natomiast prof. Benda naszkicował szeroko kontakty polityczne Stanisława Leszczyńskiego z Rakoczym.

Ponadto z komunikatami wystąpili: mgr Ewa Kręglowska-Foksowicz — *Mecenat artystyczny Leszczyńskich w kraju*; prof. Ewa Rzadkowska — *Polemika Rousseau — Leszczyński w niektórych publikacjach francuskich*; doc. Zbigniew Wójcik — *Stanisław Leszczyński a nauki przyrodnicze*; prof. Jerzy Starnawski — *O potrzebie analizy informacji o Leszczyńskim w „Journal de France”*.

W trzecim dniu obrad, którym przewodniczył prof. Waldemar Voisé — przedstawiono referaty: prof. Edmunda Cieślaka — *Francja a druga elekcja króla*; prof. Emanuela Rostworowskiego — *Sprawy małżeństwa Ludwika XV z Marią Leszczyńską*; doc. Jacka Staszewskiego — *Stanisław Leszczyński i tęsknota za królem Piastem*; prof. Voiségo — *Królewska droga do pokoju*. Trzy pierwsze referaty koncentrowały się głównie wokół spraw politycznych: wojskowej pomocy Francji w staraniach o odzyskanie tronu przez Leszczyńskiego, stosunku Ludwika XV do spraw polskich i ewolucji zapatrywań szlachty polskiej na obsadzenie tronu przez króla-rodaka. Ostatni referat był analizą treści broszury Leszczyńskiego pt. *Mémorial sur l'affermissement de la paix générale*.

W dyskusji zabrali głos: prof. Voisé (problem króla Piasta w pismach Leibniza); dr Marian Drozdowski (zagadnienia reform ekonomiczno-społecznych w *Głosie wolnym*); mgr Jan Kuczkowski (rocznica 300-lecia urodzin Leszczyńskiego we Francji i w Polsce); dr Krystyna Piechura (ewolucja zapatrywań Voltaire'a na ustrój w Polsce i działalność polityczną Leszczyńskiego); prof. Rostworowski (problem idei pokoju w ostatnich pismach Leszczyńskiego).

Program przewidywał ponadto następujące referaty: prof. Michalina Vaughan (Wielka Brytania) — *Les realisation administrative du dernier souverain de la Lorraine*; dr Danuta Maniewska (Francja) — *Stanislas Leszczyński et la vie théâtrale en Lorraine sous son règne nominal de 1737 à 1766*; prof. Karel Krajčí (Czechosłowacja) — *Le roi Stanislas Leszczyński et la lutte entre les philosophes en France*; doc. Krzysztof Pawłowski — *La roi et l'organisation de l'espace urbanin*. Jednakże wymienieni referenci nie mogli przyjechać do Leszna.

Ryc. 1. Uczestnicy Sesji (z góry od lewej strony): prof. Laurent Versini (Nancy), mgr Andrzej Markiewicz (Nancy), prof. Waldemar Voisé (Warszawa) — przewodniczący Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, prof. Ewa Rządowska (Warszawa), Zdzisław Smoluchowski (Leszno) — prezes Leszczyńskiego Towarzystwa Kulturalnego, prof. Zofia Libiszowska (Łódź), Edmund Jankowski (Leszno) — prezydent miasta Leszno, doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa (Warszawa) — redaktor naczelny „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Rysunki wykonał Jarosław Folta (Praga)

ukazującej rolę XIX-wiecznego lekarza Leszna — J. Metziga¹. Władze miasta i aktyw Leszczyńskiego Towarzystwa Kulturalnego zobowiązały się dołożyć starań, by sesja taka mogła się odbyć w najbliższym czasie.

Zarówno prezydent Leszna, jak i przewodniczący Komitetu Historii Nauki i Techniki podkreślili ponadto konieczność opublikowania materiałów z sesji. Różnorodność poruszonych problemów (wiele referatów nie było związanych z mecenatem naukowym Leszczyńskich) zdecydowała, że tylko część materiałów może ukazać się w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” i „Organonie”. Inne zo-

Ryc. 3. Medal Wybity z okazji Sesji w Lesznie: a — awers, b — rewers

staną zapewne umieszczone w wydawnictwach ukazujących się poza Instytutem Historii Nauki, Oświaty i Techniki².

Na zakończenie wręczono niektórym uczestnikom sesji medale okolicznościowe z podobizną Leszczyńskiego na awersie, i z napisem zaś na okolu rewersu: „Ore-downikowi postępowych reform społecznych w 300 rocznicę urodzin”.

Dodajmy, że Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne ofiarowało uczestnikom spotkania wiele pamiątek okolicznościowych. Były wśród nich panoramy Leszna z różnych okresów jego istnienia, album *Ratusze województwa leszczyńskiego* B. Bortla (Leszno 1977), *Informator do nazw ulic miasta Leszna* D. Stępczak i A. Chmielowskiej (Wrocław 1977) i katalog *Stanisław Leszczyński w medalierstwie* opracowanych przez J. Fracha (druk: Leszno 1977). Omawiane w katalogu medale, z których część wystawiona została w Muzeum Okręgowym pochodzą m.in. ze zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu i Muzeum Narodowego w Poznaniu.

¹ Dla pragnących uczestniczyć w zamierzonej sesji podaję informację o Metzigu — zaczerpniętą ze wspomnianego *Informatora do nazw ulic miasta Leszna*: „Jan Chrystian Henryk Metziga, Niemiec i ewangelik, ur. 20 V 1804 w Skwierzynie, zm. 4 X 1868 w Lesznie, lekarz publicysta i polityk oddany sprawie polskiej. Skoligacony przez matkę z rodziną Chópina. Pod koniec 1831 roku władze wojskowe przeniosły Metziga do Leszna, gdzie zyskał sobie wielu przyjaciół wśród Polaków, jak i miejscowych Niemców. Był inicjatorem założenia w 1848 r. „Ojczystego Związku dla Wielkiego Księstwa Poznańskiego”. Walczył o utrzymanie w całości Wielkiego Księstwa i zrównanie praw ludności polskiej i niemieckiej. Prapolska akcja Metziga podczas Wiosny Ludów naraziła go wraz z rodziną na szykany ze strony Niemców [...]. Prochy Metziga spoczywają przy nawie głównej w kościele św. Krzyża, a na płycie nagrobkowej przy kościele wyryto napis: Filantrop lekarz dr Jan Metziga [...] Wielki Przyjaciel Polaków”.

² Na Sesję Komitetu Historii Nauki i Techniki powielił w językach francuskim i angielskim teksty referatów G. Jonassona, K. Krejćego, D. Maniewskiej, A. Markiewicz, Z. Markiewicz, J. K. Ostrowskiego, I. Stasiewicz-Jasiukowej, L. Versiniego (tylko streszczenie) i W. Voiségo. Krótkie streszczenia odczytów i głosów w dyskusji zostały przekazane do drugiego tomu „Rocznika Leszczyńskiego”.

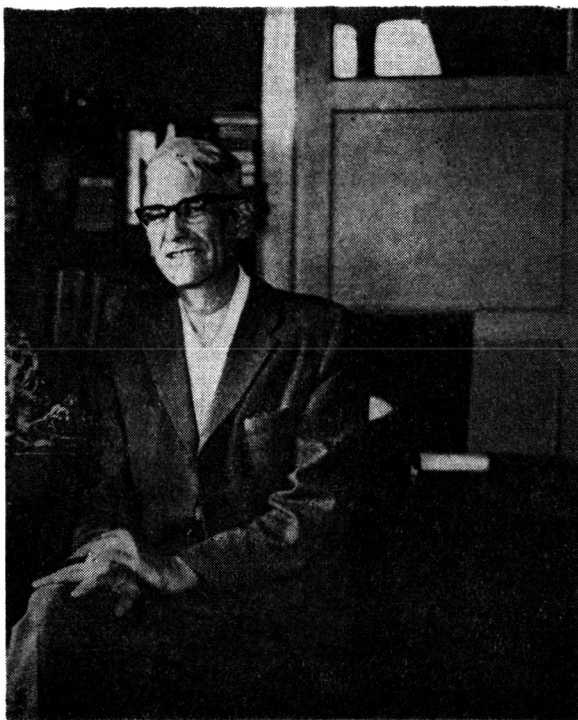
Należy podkreślić, że do powodzenia spotkania przyczyniły się w poważnym stopniu władze miasta, a przede wszystkim — prezydent Edmund Jankowski, uczestnik wszystkich sesji i imprez towarzyszących. Wspomagał go czynnie aktyw Leszczyńskiego Towarzystwa Kulturalnego, głównie prezes — Zdzisław Smoluchowski i jego najbliżsi współpracownicy: Ewa Zientek, Zofia Majchrzak i Aleksander Piwoń.

Ewa Lewandowska, Zbigniew Wójcik

PAMIĘCI ARMINA TESKEGO

1

26 i 27 maja 1977 roku odbyło się w Lublinie, w pięknej siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, *Uroczyste posiedzenie poświęcone pamięci profesora Armina Teskego — w 10 rocznicę jego zgonu*. Posiedzenie zorganizował Komitet Historii Nauki i Techniki PAN, Polskie Towarzystwo Fizyczne — Oddział Lubelski oraz gospodarze spotkania — Lubelskie Towarzystwo Naukowe.

Ryc. 1. Profesor Armin Teske

Na program sesji złożyły się następujące referaty: Waldemar Voisé — *Zagajenie*; Adam Paszewski — *Wspomnienie o profesorze Arminie Teskem*; Mieczysław Subotowicz — *Zagadnienie historii i metodologii fizyki w pracach profesora Armina Teskego*; Stanisław Szpikowski — *Prace z fizyki teoretycznej profesora Armina Teskego*. Dwaj pierwsi mówcy (W. Voisé i A. Paszewski) nakreślili sylwetkę A. Teskego jako humanisty i badacza w dziedzinie historii nauki. Historia fizyki była w jego ujęciu ważnym czynnikiem integracji nauk ścisłych i humani-